

УДК 821.162.1.09

Юлія БУЛАХОВСЬКА
Національна академія наук України

ПРО ТВОРЧУ ПОСТАТЬ БОЛЕСЛАВА ЛЕСЬМЯНА

Статтю присвячено сторінкам творчості видатного польського поета Болеслава Лесьмяна. Несподівано ліричними є його спогади про Київ, українські пейзажі.

Ключові слова: психологічна проблематика, поетична рефлексія, образ української природи.

The article is devoted to the pages of work of the greatest Polish poet Boleslaw Lesmian. Unexpectedly lyrical are his remembrances about Kyiv, Ukrainian landscape.

Key words: psychological problems, poetic reflection, the image of Ukrainian nature.

Artykuł poświęcono niezbadanym dotąd aspektom twórczości znanego polskiego poety Bolesława Leśmiana. Niezwykle liryczne są jego wspomnienia o Kijowie, krajobrazy ukraińskie.

Słowa kluczowe: problematyka psychologiczna, refleksja poetycka, obraz natury ukraińskiej.

Для Лесьмяна, як в українській літературі, зокрема, для Павла Тичини (це не характерно для інших видатних поетів України його доби: скажімо, М. Рильського, М. Бажана, В. Сосюри) і лише деякою мірою для таких „романтизованих” українських прозаїків, як О. Довженко або Ю. Яновський у „Вершниках”, мав провідне значення казково-фантастичний світ образності, безпосередньо пов’язаний із фольклором. Це: і „засліплений” сонцем струмок; і звислий листок, що наче корабель, несе на собі на бистрині струмка синього метелика з прозорими крильцями; поет готовий був „зацілувати свіжість польових трав”; безупинно дивитись на те, як „п’яніють маки” і головне у всьому цьому, життєствердному нібито міг побачити часто-густо трагічний глибинний, психологічно-космічний зв’язок. І хто ж це все міняє? – ставить він собі питання: виявляється – „постодолила Мавка, стодольна ворожка, що напівпольовичка, напівпридорожка, Сто світів залишила, прийшла у те жито, Що із дна аж вирує, шумить сумовито” (вірш „Стодола”, переклад В. Коптілова).

Як і у П.Тичини: „Там тополі у полі, на волі хтось на Заході жертву приніс) з буйним вітром, свавольним і диким, струнко рвуться кудись вдалечінь...” завжди присутній рух. І що характерно – обидва поети (і Лесьмян, і Тичина) скоріше городяни, ніж вихідці із селянського середовища, з дитинства органічно близькі до природи. В обох повно „поетичних слівотворів”: у Тичини – „пісня сонцебризна”; „вітру – вітровіння”; „нива хліб зернить”; „рельси паралеляться”, а у Лесьмяна: „Цілував ти дівчатко, а хто ж його тіло розтroyандив устами, щоб тебе схотіло? Ти тополя на стежку тінь класти дозволив, Тільки хто ж їх до неба отак розто-

полив? Ти стодолу поставив, за три дні вже постала, хто ж її постодолив, щоб себе упізнала?” (Переклад В. Коптілова).

Отож, перегук саме із Тичиною тут відчутний і яскравий, хоча його типологічна незалежність теж тут очевидна.

Чи був Лесьмян антирелігійною людиною? Не думаю, у прямому, конкретному сенсі. Але хочу звернути увагу на його своєрідний вірш „Уршуля Кохановська” і на кінець його вірша „На смерть сестри”.

Сестра його улюблена, на ім’я Рената, померла молодою. Ховали її у Києві, дуже скромно; присутніми були: ксьондз; старенька няня-вихователька їх обох із сестрою і якийсь службовець – колега Лесьмяна. Хоча був теплий і сонячний день, Лесьмяну здалося, що Сонце згасло, і взагалі майбутнє життя для нього втратило будь-який сенс. Але я хочу звернути увагу на останній рядок вірша, присвяченого смерті сестри. Це – звернення до Бога: „Ти – всевладний володар у вищих світах! Урочисто крокуючи твердю, притули ти до серця легенький цей прах, що його обійшло Милосердя”.

Глибинний антирелігійний сенс психологічного змісту має вірш Лесьмяна „Уршуля Кохановська” – теж про ранню смерть жінки – в даному разі – просто дитини. Йдеться про дочку знаменитого польського поета Яна Кохановського (XVI століття), який безмежно любив (і вся його родина любила) їхню маленьку дочку Уршулю – симпатичну дівчинку і творчо обдаровану, на яку в цьому відношенні покладали (і в родині, і в суспільстві) великі надії. Та вона несподівано захворіла і померла.

„Дія вірша” відбувається вже на Небі, в чертогах Бога. „Він (тобто Бог – Ю.Б.) сказав: „Ось

прийдуть і тато, і мама. А як зорі присплю я в блакитному небі. То постукаю в браму, прийду я до тебе. Він пішов, (враження йдуть від поста-ті Уршули), я ж на рівні зриваюся ноги; І на стіл накриваю, підмітаю підлоги; найрожевішу сукню в нетерпінні вдягаю, Вічний сон одганяю, – не сплю і чекаю... Вже світанок своїми заяснів кольорами, як зачула я кроки: хтось підходить до брами. Я – назустріч, і серце моє завмирає: Вітер дзвонить у дзвони! Ні, то Бог – їх немає!” (переклад В. Коптілова).

Взагалі у Лесьмяна є дуже багато сумних думок з приводу „життя і смерті”; він сумує з приводу того, що „любив він тільки тіні”; що кожний померлий родич або близька людина – вбитий не кимось стороннім, а саме із цього кола. І мені здається, Лесьмян, можливо, мав рацію: хто ж найбільше завдає нам болю; хто ж вбиває нас настирливо й поступово? Та саме той родич чи приятель, чи коханий або кохана (чоловік або жінка), кого ми так любимо, і чия смерть, хвороба, зрада, службові неприємності, від’їзд або „категорична заборона робити щось для тебе приємне” діють на нас більше за все, а негаразди чужих людей нам байдужі.

На закінчення статті – дещо несподіване – варто навести уривок-фінал з оповідання „Рената”, що належить перу авторки цієї роботи, (воно мало чималий успіх у читача і надруковано у виданні: Ю.Л. Булаховская, К.: „Издательский Дом Дмитрия Бурого”, 2007 рік) російською мовою. Цитата подається в авторському перекладі українською мовою, оскільки це оповідання прямо пов’язано з Київським університетським ботанічним садом, адже впевнено можна ствердити: природа, з її психологізмом у поезії Лесьмяна, образно кажучи, цілком „списана” саме з цього – невеличкого, однак, своєрідного київського парку, поблизу якого поет жив і де гуляв у будь-який час і будь-яку

пору року. У віршах польського поета описаний саме його вигадливий рельєф: і буйні хащі зелені (з кущів та високих трав), і мальовничий басейн, оточений кущами жасмину й бузини, і тіні досить високих дерев „на урвищі”, і стара, поламана альтанка між ними, і „золота осінь” на центральній алеї, і „бузкова весна” (навесні), і кущі неповторних червоних, рожевих, білих, навіть жовтих троянд у зачиненому тепер „Розарії” за залізною брамою; так само й кучугури блакитно-білого снігу, і оповиті снігом високі дерева, де глухої зими наввипередки перестрибують з дерева на дерево пруткі місцеві білки і снігурі, що аж купаються в тому ж снігу.

Отже, кінець оповідання: про Лесьмяна, про його перебування в Києві і про Університетський ботанічний сад: „Рання осінь. Ніч; сильний дощ б’є по деревах; по вже зів’ялій траві і укладеній гравієм Центральній Алеї Саду. Цією Алеєю йде, ховаючись від дощу у плащ з капюшоном, невисока чоловіча постать. Рукою у чорній рукавиці він тихо й непомітно відчиняє щільно замкнену браму Теплиці. Слабенький „охоронний” ліхтар кидає тьмяне світло на нещодавно розквітлу в середині „Розарію” розкішну екзотичну квітку, з мідно-рудуватими пелюстками, під назвою „Рената” (так звали улюблену й рано і давно померлу сестру польського поета). Саме на цю квітку й хоче помилуватися сьогодні вночі (перед остаточним від’їздом до Польщі) той, хто колись був Болеславом-Станіславом Лесьмяном, видатним польським поетом, котрий певний час жив у Києві. Осінній дощ змиває все, навіть примарні кроки на алеї і спогади про минуле.

Як писав Лесьмян у одному із своїх віршів „У полі”: „Я чекаю, що блик із „всесвітніх запасів” пролетить і крізь мене колись у дорозі; Спалахну я хвилиною... і позначиться гостро – шлях від мене до тої зеленої луки...”

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомолова Н. Болеслав Лесьмян // История польской литературы. – Т. 2. – Москва, 1969.
2. Василенко В.М. Поетичний світ Болеслава Лесьмяна. – Київ, 1990;
3. Василенко В.М. Болеслав-Станіслав Лесьмян // УЛЕ. – Т. 3. – С. 168.
4. Лесьмян Б. Стихи. – Москва, 1971.

5. Польская поэзия XIX-XX вв. Антология. – Москва, 1963.
6. Антологія польської поезії. – Т. 2. – Київ, 1979.
7. Jastrzębski Z. Zejście z Parnasu. Wspomnienia o Bolesławie Leśmianie. – Lublin, 1966.